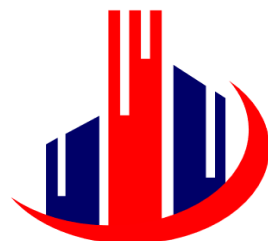

PHATLALATŠO YA KOTARA

2019/Q3

Mabapi le Phatlalatšo ye

Phatlalatšo ya kotara ka kotara ya “Vindilac Analytics” ke flaga ya go bonagatša di tiragalo tša ikonomi, tšeo di diregago ka Afrika Borwa le lefase ka kakaretšo. Hlohloletšo ya phatlalatšo ya raporoto ye ke go netefatša gore goba le kwišišo ya ikonomi le matlotlo ka mo kontinenteng ya Afrika. Ge re lebeletše Afrika Borwa, go banagala maemo a go boloka mašelang a sa kgahliši, re lebeletše “household-income to debt ratio of 72%”. Ka gona, go phatlalatša raporoto mabapi le tša ikonomi, le go e nolofatša gore e be bobebe go bao e sego bo ra-ikonomi, re hlola le ge e se ka maikemišetšo, maemo ao badudi ba kago tšeya dipheto ba hlahlwa ke tsebo ya tša ikonomi. Go bohlokwa go lemoga gore raporoto ye ga se ya ikemišetša goba phadišanong, eupša e oketša le go thekgana le tše dingwe tšeo di le go gona.

ISSN: 2706-896X

© 2020 Vindilac Analytics

Vindilac Analytics e swere tokelo ya ngwalollo ya mošomo wo. Mošomo wo o ka tšweletšwa gape karolo ka moka goba seripa, go šomišetšwa merero e mengwe ntle le dithekišo. Eupša tumelelo ya go šomiša mošomo wo e swanetše go neeletšwa. Diteng tša mošomo wo maikemišetšo a tšona kego phatlalatša tsebo fela, e sego go šomišetšwa go eletša kats3a matlotlo goba tše dingwe. Vindilac Analytics ga e amogele maikarabelo mabapi le tahlego yeo e ka hlagago ka tsela efe goba efe morago ga go šomišwa ga data e sego ka tsela ya maleba goba tlhathollo gotšwa mošomong wo ka phathi ya boraro. Dipono le go ruma ga mošomo go fihletšwe ke bangwadi, ka gona maikarabelo ga se a Vindilac Analytics.

All queries should be addressed to: info@vindilac-analytics.co.za

For more information on Vindilac Analytics' services, please visit the website below:

www.vindilac-analytics.co.za

DITHETO

Re rata go reta le go leboga sehlopha sa bašomi-mmogo bao ba kgathilego tema ye kgolo kudu go tšweletša mošomo yo o mogolo. Bona ke:

Associate Consultant

Mr Baneng Naape

Associate Consultant

Mr Marius Masoga

Strategic Relations Advisor

Ms Thando Mkhombo

Seasonal Writer

Ms Tumelo Matlhako

Seasonal Writer

Mr Thabang Kumalo

Project Manager

Ms Olwethu Shedi

Ambassador

Ms Mahlatse Magongoa

Ambassador

Mr Laurence Letsoalo

Re rata gape le go leboga morulaganyi wa rena “Ndivhuwo Doctor Sundani” ka go šoma ka maitapišo go fihla mafelelong a mošomo wo. Gape re sa lebale ba beakanyi ba di “data servers” tša go tšhepega tšeo di humanegago le go šomišwa mahala. Bjalo ka sehlopha, re leboga Modimo wo mogolo ge a re file maatla le hlahlo go ngwaleng mošomo wo o mogolo.

SEEMO SA IKONOMI

Seemo sa ikonomi ya lefase se phuhlagame mo ngwageng wa 2019 ka lebaka la dikgaruru magareng ga naga ya Amerika le China, gape sa go befiša seemo le go feta ke gore, dinyakwa tša bareki di ile fase ka dinageng tšeo ikonomi tša tšona di sa golago. Re sa lebetše yona taba ye, mo ngwageng wa 2019 IMF e letetše gore ikonomi ya lefase e ka gola ka dipresente tše 3.2, ka ge go laeditšwe ka kgwedi ya July. Kgolo ya kgwebo magareng ga naga tša lefase ka lehlakoreng le lengwe e bonagetše e le seemong se hlobagelago ka baka la go hloka kwano mabapi le kgwebo. Ge re lebeletše go tloga ka seripa sa pele sa ngwaga wa 2018, di thekišo tša mechene di ile fase go tloga go dipresente tše 3.9 goya go dipresente tše 2,7 mo seripeng sa bobedi sa ngwaga wa 2019. Taba ya go kgahliša ke gore, mo mengwageng ye lesome yeo re lego go yona, go bonagetše matsapa a magolo ka Afrika Borwa go ralala le mafapha a go fapafapana, maikemišetšo e le go tsošološa seemo sa ikonomi ka ge se ile sa phuhlagama morago ga mathata ao a hlegetšego matlotlo a ikonomi lefaseng ka moka mengwageng ya 2008/09.

Le ge gole bjalo, matsapa ao go bonagala a hlaga ka nako ye tee le go hloka bo-nnete ga dipolotiki le dipholisi tseo di sa bontšhego gore di lebile kae. Gomme seo se dira gore go se bonale tšwelopele ya ikonomi. Seemo sa ikonomi se ka kaonafatša ke dipholisi tše bjalo ka “Monetary and Fiscal” tšeo e le gore dika kgona go kaonafatša seemo a ikonomi ka kakaretšo. Afrika Borwa ga bjalo e lebane le mathata ka lehlakoreng la tša matlotlo, ka gobane matlotlo goba mašeleng ka bontši a šomišetšwa go thuša dikhamphani tša mmušo (go swana le Eskom) ka ge di sa šome ga botse. Re sa lebeletše go hlobageloa ga seemo sa ikonomi, di khamphani tša go kala seemo sa go ka kgona go adimiša mašeleng ga naga (goba tšona di “Credit rating agencies”) di beile leihlo nageng ya Afrika Borwa, go bona gore naa e kaba e le kotsing ga kaakang gore e ka kgona go adima mašeleng ao e kago kgona go a patela. Eskom e bonwa e beya seemo kotsing ebile seo se ka dira gore maemo a Afrika Borwa a go beeletša a theošetšwa fase.

Fitch Rating e bona kgonagalo ye ntšhi ya go hlaelela ga sekhwama (re bala ka di presente tše 6.3 tša GDP) mo ngwageng wa mašeleng wo re lego go wona. Ka kgwedi ya Febereware mmušo o be o lebeletše gore mašeleng a sekhwama sa naga a ka hlaelwa ka di presente tše 4.5 tša GDP, eupša ga se wa ba bjalo. Seemo sa pholosi ya “Panka ya Resefe ya Afrika Borwa” ya go šomana le mašeleng a naga se bonagetše se kgahliša kudu mo ngwageng wa 2019 moo ilego ra bona lešokotšo le theošwa goba 6.5% ka Julae. Gomme seo ile sa thekga ke ge “Panka ya Refese ya Amerika” le yona e tšeya magato a pholisi go fokotša maemo a lešokotšo goba 1.75% - 2% ka kopano ya Septembere. Go sa lebeletšwe maemo a pholisi tša di pankka tša resefe ka nageng tše dingwe dingwe le gona go bile kaone. Re kafa mohlala ka “Panka ya Refese ya Uropa” yeo le yona e fokoditšego maemo a lešokotšo goba -0.5%, mola Panka ya Resefe ya naga ya England le Japan di tlogetse maemo a lešokotšo goba 0.75% le -0.1% ka go latelana ga tšona. Le ge seemo se hlobaetšago sa ikonomi ya lefase se bonagala okare ke sona se hueditšego diphetho tša di pankka tša resefe, šedi ye kgolo e beilwe go maemo a theko, e le ona a hlalago di pankka tša resefe ge di tšeya sephetho mabapi le maemo a lešokotšo. Sa bohlokwa le go feta ke gore, pholisi ya go šomana le merero ya ditšhelete e lebeletše kudu go kaonafatša

maemo a theko, nepo-kgolo e le go netefatša hlabologo ya naga le seemo sa ikonomi. Ka lehlakoreng le lengwe, pholisi ya merero ya ditšhelete e šomišana le pholisi ya go hlokomela sekhwama sa mašeleng a sechaba yeo morero wa yona e lego go lekodišiša palo ya mašeleng lego lebelela gore a šomišwa bjang, gore seemo sa ikonomi ka kakaretšo se hlabologe. Morero wa pholisi ya sekhwama sa mašeleng a sechaba e hlokometše ke mmušo, mo re bonago go lebeletšwe kudu gore naa letseno la motšhelo le tšhomišo ya mašeleng di sepela bjang go huetša ikonomi. Le ge go le bjalo, mašeleng ao a kgobokeditšwego gotšwa motšhelong ke ona sešupo sa gore naa mmušo oka šumiša bokae. Metšhelo e kgoboketšwa go tswa go “ Megolo ya Bašumi”, “Dikhamphani”, “Theko ya ditlabakelo tše rileng ka mabenkeleng”, gape lego “Boleng bja phetrole”.

Mašeleng a mantši a kgoboketšwa ke motšelo wa go amagana le megolo ya bašumi (goba yona Personal Income Tax). Le ka morago ga mathata a matlotlo ka ngwaga wa 2008 le go phuhlagama ga seemo sa ikonomi, motšelo wa gotšwa go megolo ya bašumi o goletše godimo gotšwa go 7.7% goya go 9.8% mo megwageng ye lesome ya go feta. Motšelo wa go kgoboketšwa gotšwa go direkarekane (goba yona VAT) le wona o kgonne go kgoboketša bontši. Eupša boleng bjo bo kgoboketšwago gotšwa go motšhelo ka kakaretšo gantši o banagala o imelwa ke tšhomišo ye ntšhi ya mašeleng. Ka 2017/18 go no fa mohlala, palo ka moka yeo e kgobokeditšwego ya motšelo e dirile di trilione tše 1.3 tša diranta, mola mašeleng ao a šomišitšwego a lekana le di trilione tše 1.5 tša diranta. Gomme seo se dira gore Afrika Borwa e imelwe kudu re lebeletše tšhomišo ya mašeleng ka bontši, gape sa go hlobagetša le go feta ke gore mašeleng a šomišetšwa go lokolla dikhamphani tša mmušo mathateng a tšona a ditšhelete.

Ge mmušo o felelwa ke mašeleng, o adima gotšwa ka dinageng tše dingwe, seo gomme se tsentšha naga ka gare ga sekoloto. Ka ngwaga wa 2006/07, maemo a sekoloto a Afrika Borwa a bonagetše a kaonafetše gotšwa go dipresente tše 29 goya go tše 26 ka 2008/09. Ka morago ga mathata a matlotlo ka ngwaga wa 2008 sekoloto se goletše godimo gotšwa go dipresente tše 31.5 ka 2009/10 goya go tše 55.6 ka 2018/19. Godimo ga moo, sekoloto ka kakaretšo mo mengwageng ye lesome ya go feta e bile di presente tše 44.5.